

TERESA FERRÉ, DEVOTA DELS LLIBRES I LA CULTURA

Avui ens aproparem a una senyora que de molt joveneta va mamar la cultura dins de casa seva, i l'ha estimada fins a l'actualidad. Ella és Teresa Ferré Tell, germana de Ramon Ferré, conegut com Ramon de la Pepons.

Nasqué el 21 de novembre de 1915. Va anar a l'escola de pàrvuls, a l'edifici del costat de l'església Vella, amb una mestra anomenada Ursisina, després amb Doña Dorotea, a ca Torret. Va fer de pagesa fins que es casà amb Joan Escoté Boqué. Va tenir dos fills, Josep i Ramon.

Ella, molt tristament, explica que un cop casada se li acabaren les ganes d'aprendre i les ànsies que li inspirava el món cultural. El seu marit, tot i ser un bon home, escamat, tal vegada, pels desastres de la guerra i la postguerra, va aconseguir tallar-li les ales. Quan la veia amb un llibre li deia: —No tens feina?, ja te'n buscaré.

—Teresa —li pregunto—, quan vau començar a interessar-vos per la cultura?

—A la casa d'en Cosme Vidal, com tots sabem, hi havia la Societat dels Pagesos. El meu germà formava part de la junta, ell i alguns altres com

Teresa Ferré

Foto: Cedida

ara Martí Roig, Joan Cañellas, Jaume Magrané... també de la junta, decidiren fundar una biblioteca, tots eren molt jovenots i emprenedors. Van obrir com una mena de societat a part, dins de la mateixa Societat dels Pagesos, en què cada soci pagava una quota mensual, que es destinava a adquirir llibres. Aconseguiren formar una bona biblioteca. D'aquí em

va començar a venir el gust per la lectura, ja que la gent teníem accés als llibres per poder llegir-los.

Les dates no les recordo, però això devia passar al final de la dictadura d'en Primo de Rivera, perquè durant aquests anys el que hi va haver va ser molta repressió. Encara recordo que si empresonaven algú per raons polítiques necessitaven un avalador per poder sortir de la presó. La meva mare va fer d'avaladora d'un xicot.

Li demano que em continuï explicant vivències d'aquells anys. Ella se segueix parlant:

—Rosalía Mariné, la vídua de Josep Altès (Josep de Pròsper), assassinat per un esquiol arran les vagues del 1918, era la conserge de la societat. Crec que va ser per l'amistad que unia aquesta senyora amb un jove valencià, coix i espardeyer que treballava a ca Gaspar, que el van llogar perquè els fes de secretari. El cas és que aquest senyor un bon dia va desaparèixer del poble amb els diners de la societat. Tots els treballs i els esforços d'aquells pobres pagesos se'n van anar en orris.

La Societat dels Pagesos fou desmantellada i perquè els llibres no els prenguessin els creditors, van ser amagats a casa meva, ca la Pepons, per un temps.

(El que ara continua explicant la senyora Teresa em fa molt feliç perquè implica la meva pròpia família i els meus records infantils).

—En Martí Roig (que era el meu

oncle) va demanar a la seva mare (la meva àvia, una senyora molt instruída per l'època) que els deixés reformar una gran sala buida que hi havia al costat del seu pis per fer-hi una biblioteca. De seguida els va dir que sí. (Aquí entrenen els meus records; encara veig les lletres que hi havia damunt de la porta d'accés a aquesta sala, s'hi podia llegir, Ateneu de Lectura.)

Ja van tenir els llibres altre cop instal·lats, la gent en feia ús i jo entre ells.

Continuï, li ho demano.

—Llavors va succeir que aquells anys havia arribat de França el senyor Salvador Gumà Clavell, Ganasso. Aquest es posar a fer repàs, de castellà, molts joves ens vam apuntar a les seves classes (la Teresa em diu que va aprendre més en aquells temps de repàs que no pas anant a l'escola). Alguns dels meus companys van ser: Alexandre Prats, Irene Vallverdú, Esteve Mallafrè, Josep Masdeu, Providència Ribelles, Neus Cañellas, Artemi Español...

—El senyor Gumà era professor d'esperanto, l'havia après a França, i va decidir-se a donar lliçons d'aquest idioma. El meu germà hi va anar, i jo, amb els seus llibres, l'estudiava a casa meva, i adquiria una pronunciació totalment profana; fins que al final també vaig anar a les classes. Per desgràcia, se n'hi apuntaren pocs i n'acabaren menys: Josep Roig, Anton Fons, Artemi Español... Jo vaig seguir fins al final.

La Teresa continua fent memòria i amb un somriure m'explica uns bons records:

—Amb això arribà la república, amb aires nous de llibertat per a la joventut. Gairebé tots els que anàvem a repàs vam formar un grup excursionista. Quan arribava el bon temps, quasi cada diumenge sortíem a fer una excursió.

N'hi havia de tot el dia, en aquestes ens portàvem el dinar, i n'hi havia només de tarda.

Una de les més repetides, d'excursió, era la que ens duia a Mont-ral. Seguïem el riu Glorieta fins arribar a les fonts i d'allí, l'última estirada fins al poble. Dinàvem a Mont-ral i després baixàvem per la carretera. Una altra era al mas de Geperut i al mas del Gat. Vam seguir gairebé totes les fonts del terme, les que més recordo, de la Bola i la Bribona, aquesta última és cap a la Borquera. Vaig sentir dir al meu pare que per molta secada que hi hagués mai l'han vista estroncada. Es deia que els maquis hi anaven per abastir-se d'aigua.

També recordo amb simpatia una excursió que vam fer a Bonretorn. Volíem visitar els avencs, però ningú es va atrevir a tirar avall. Aquell dia feia tant de vent que vam dinar dins d'una bassa buida per poder resguardar-nos-en. També vam anar un cop al pantà de Camarasa i a Lleida, passant per Balaguer.

Tornant a l'esperanto —continua explicant-me—, el senyor Salvador

Gumà formava part d'una organització esquerrana anomenada LASAD, que organitzava trobades d'esperantistes d'arreu del món. Una d'aquestes reunions va tenir lloc a València, el meu germà Ramon hi va assistir, això va ser abans de la guerra. Acajada aquesta, en van organitzar unes de nacionals, a dues de les quals jo vaig assistir. Una va ser a Terrassa i l'altra a València.

—També rebíem una revista anomenada *Una vida joven*, a través de la qual ens podíem intercanviar adreces i així mantenir correspondència gairebé en qualsevol país del món. El primer lloc on vaig escriure va ser a Holanda, va seguir Txecoslovàquia, Letònia, Estònia, Bèlgica, Iugoslàvia, Finlàndia, Suècia, França, Anglaterra, no recordo els noms dels països, però també a l'Àfrica i Austràlia.

La guerra! Tot ho va capgirar! (La Teresa té tants records d'aquells anys al cap, que li costa lligar-los, però ella continua explicant.)

—Un altre cop els llibres foren traslladats, aquesta vegada a ca Güell. Les persones que tenien cura de la biblioteca van continuar les activitats fins que van poder. Ja cap al final de la guerra, van agafar el meu germà per enviar-lo a fortificacions, a Lleida, juntament amb Pereta i Romeu. Abans de marxar va poder demanar-me que intentés agafar de la biblioteca una geografia universal que ell havia comprat amb els seus propis diners i l'havia deixat perquè la

gent pogués gaudir llegint-la. Ja tenia mals pressentiments. La clau la tenien ell i en Salvador, així que em va ser fàcil, després de parlar amb Gumà, d'agafar-la. Salvador va agafar la història universal, de fet, van ser els únics que es van salvar. Poc després s'acabà la guerra i quan entraren els "nacionals", van encendre una foguera al davant de l'església Vella i cremaren tots els llibres.

L'afició per l'esperanto em continuava (segueix explicant-me la Teresa), i continuava escrivint-me amb altres esperantistes, però ja a la postguerra aquesta afició cultural em va portar molts disgustos. Moltes cartes arribaven obertes i sense segell. La censura es ficava per tot arreu. A poc a poc vaig deixar d'escriure. Ja era casada quan vaig enviar les últimes missives. Al meu marit tampoc no li feia gràcia aquesta correspondència.

El pitjor disgust el vaig tenir quan encara no havia ni conegut el que havia de ser el meu home. Em va sortir l'oportunitat d'anar a treballar a Anglaterra. Una senyora vídua d'un espanyol buscava una minyona nadiua perquè els seus fills aprenguessin l'idioma del seu pare. Vaig tenir la sort d'assabentar-me'n i el primer pas que calia fer era anar a veure el sergent de la guàrdia civil perquè donés bons informes al govern civil per aconseguir el passaport. Em va dir que faria el que podria. Al cap de tres o quatre dies me'l vaig trobar a la pla-

ça de la Font, en veure'm, es va fer venir una gran tos i a la meua alçada va deixar anar una gran escopinada. Teresa, vaig pensar, oblida't del passaport. Però l'esperança és l'últim que es perd. A través de la Falange femenina, les dones feien un "servei social", cosa que jo no havia fet, però hi havia la llei que si aquest servei et comprometies a fer-lo doblat, et donaven el passaport sense dilacions. Ja em tens escrivint al govern civil comproment-me a tot el que fes falta. No vaig tardar gaire a obtenir la resposta, estava segellada a Tarragona, però estic segura que la petició no va sortir del poble, i la resposta me la va donar algun convilatà falangista ressentit, ja que la carta estava plena d'improperis, males paraules i carregada d'odi.

El somni es va quedar en això, un somni.

L'última pregunta que vaig fer a la senyora Teresa va ser:

Per què creu que l'esperanto no ha triomfat com a idioma unificador?

—Doncs perquè als capitalistes no els convé que la massa obrera s'entengui parlant un sol idioma.

Arribades en aquest punt, li demano que em faci cinc cèntims de l'esperanto, però així que es posa a parlar m'adono que necessitaria moltes tardes per aconseguir transmetre al lector tota l'essència d'aquesta llengua.

No obstant això, ella fa l'esforç d'escriure alguna cosa, i ens recomana que si intentem llegir-ho, hem de

fer-ho recordant que totes les paraules són planes, ja que no existeixen ni les agudes ni les esdrúixoles en aquesta llengua.

Els dies de la setmana:

Lundo, marto, merkredo, ĵando, vendredo, sabato, dimanĉo.

Aquestes lletres, la "J" i la "C", que porten l'accent circumflex les hauríem de llegir com si les consonants "DJ" i "TS" juntes, es trobesin dins d'aquestes paraules.

Les estacions:

Printempo, outuno, somero i vintro.

Els mesos de l'any:

Januaro, februaro, marto, aprilo, mayo, junio, julio, agosto, septembro, oktobro, novembro, desembro.

Bonan tagon amiko. (Bona tarda amic.)

Bonan tagon geamikoj. (Bona tarda amic i amiga. Amb el prefix "ge" uneix tots dos gèneres.)

Bonan nokten geamikoj. (Bona nit amic i amiga.)

Bonan tagon najbara. (Bon dia veïna.)

Com a bona pagesa continua:

La vetero estas tre pluvema, ni estas tre maljoya car ni en povas rekolti la aveloj. (El temps és plujós, nosaltres estem apesaratats perquè no

podem pledar les avellanes.)

La geinfanoy ludas kaj ili tre goja iras al lernejo. (Els infants juguen i van a l'escola molt contents.)

La senyora Teresa demana disculpes per si algun lector d'aquestes vivències sap esperanto i hi troba alguna falta.

Però com ella diu:

Mi lernis esperanto duna hispana milito, tian mi estis tre juna, nun mi estas tre maljuna kaj preskay mi ne memoras esperanto. (Vaig estudiar esperanto durant la guerra civil espanyola, llavors jo era molt jove, ara sóc vella i algunes frases ja em són difícils d'escriure i recordar).

Aquesta última frase encara ens permet fixar-nos que ella diu: *juna* jove, *maljuna*-vella. Amb el prefix *mal* significa el contrari del que diem: *bela*-bonica, *malbela*-lletja; *granda*-gran, *malgranda*-petit; *dika*-gros, *maldika*-prim.

Senyora Teresa Ferré Tell, el CEA li agraeix que ens hagi parlat de tantes coses i jo, personalment, li agraeixo la confiança que em va demostrar obrint-me casa seva i mostrant-me aquella vella capsula plena de cartes de tants països diferents escrites en la llengua de l'esperança.

M. Soledat Roig Llort